

Türkiye'de Öğretmen Okullarının Tarihsel Gelişimi

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Eğitimci

Türkiye'de öğretmen yetiştirme işi, aslında Osmanlılar zamanında Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar uzanmaktadır. Fakat, modern anlamda bir öğretmen okulunun açılışı, 16 Mart 1848 tarihindedir.

Fatih Sultan Mehmet, mevcut medreselerin üzerinde olmak üzere, kendi adı ile anılan caminin çevresinde 8 yüksek medrese yaptırmıştır. Ayrıca, İstanbul'un Eyüp ve Ayasofya semtlerinde de iki medrese daha yaptırmıştır. Bu iki medresenin özelliği, o zamanki ilköğretim kurumlarına öğretmen yetiştirmek idi.

Muallim Cevdet'in 15 ve 16. yüzyılda yazılmış kaynaklara dayanarak yaptığı saptamalara göre, öğretmen yetiştirmeye özgü olan bu medreselerde şu derslerin okutulduğu görülmektedir:

1. Arapça Dil Bilgisi (Sarf ve Nahiv-i Arabî)
2. Edebiyat (Maanî, Beyan, Bedî)
3. Öğretim Yöntemleri ve Tartışma (Usul-i Tedris ve Adab-ı Mübahase)
4. Riyaziyat (Hendese ve Heyet) (M. Cevdet, s. 180).

Bu medreselerde ayrıca, "serbest dersler" de vardır. Örneğin, isteyenler müzik de öğrenebilirlerdi.

Yine medreselerde daha yüksek bir öğrenim yapanlar da, orta dereceli okullarda öğretmen olabilirlerdi. Bunlar, daha diplomalarını almadan önce, alt sınıf öğrencilerine ve arkadaşlarına ders vermek zorunda idiler. Bu, bugünkü anlama göre, bir "uygulama" ve "staj" etkinliği idi. Bu öğrenciler de ilkokul öğretmeni olacakların öğrendikleri dersleri, daha etrâflica öğrenmek zorunda idiler. (M. Cevdet, s. 181).

Öğretmen yetiştiren kurumlarda, zamanın en tanınmış öğretim üyeleri ders verirdi. Bulardan en ünlüleri, Çandarlı Kara Halil, Ali Kuşçu, Kâtip Çelebi, Hızır Bey, Molla Güranî, Ali Tusî vb. dir. (M. Cevdet, s. 178-184).

Öğretmen olacak öğrenciler, ders vermeye en alt sınıftan başlarlar ve zamanla, bunların,

hem sınıfları yükselir; hem de aldıkları ücretler artırırdı. (M. Cevdet, s. 182)

Böylece, bu öğretmen adayları, daha ilk sınıftan itibaren, kendilerini, bir mesleğin içinde görmeye başlarlardı. Bu geleneksel uygulama, Osmanlı döneminin son zamanlarına kadar az çok devam etmiştir.

Yine Fatih döneminde bu medreselerde dersler, genellikle, konuşma ve tartışma biçiminde yapılırdı. (M. Cevdet, s. 183) "Tartışma Yöntemi" (Adab-ı Mübahase) dersi bunu kanıtlamaya yeter.

Tarihimizin derinliklerinde kalan yukarıdaki uygulamalardan bu gün de bazı sonuçlar çıkarılabilir.

Tanzimat'ın ilânından sonra, batılı anlamda yeni okul olan Rüştiyeler açıldıktan ve 1845'ten itibaren çoğalmaya başladıktan sonra, Mekâtib-i Umumiye Nazırı (bugünkü anlamda okullar genel müdürü) Kemal Efendi'nin döneminde, bu yeni okullara, "yeni öğretmen" yetiştirme gereksinimi duyulmuştur. Bu amaçla, İstanbul'da Fatih semti civarında, Mekkizade merhumun türbesi yanında, bir okul binası yaptırmıştır. Mimarî projeleri, Padişah Abdülmecit'e gösterilip onayı alınmıştır. (Unat, s. 30)

İlk "öğretmen okulu", "Darümuallimîn" adıyla 16 Mart 1848 perşembe günü bu binada açılmıştır. Adı "Darümuallimîn" olmakla birlikte, orta dereceli bir okul olan Rüştiyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla açıldığı için, buna, "Orta Öğretmen Okulu" diyebiliriz. Nitekim, 1869 tarihli Maarifi Umumiye Nizamnamesi'nde bu okulun adı "Darümuallimîn-i Rüşti olarak geçmektedir. Bu okul açıldığı zaman yayımlanan bildiride "ileride okullar için öğretmen gerektiği oradan alınmak üzere" kaydının bulunması, bu okulun yalnızca Rüştiyeler için değil, daha genel bir amaç için kurulduğunu gösterilir.

İlk kuruluşta Arapça öğretmeni Yahya Efendi adlı bilgili bir kişinin "baş hoca" unvanı ile, bu okula atandığı görülmektedir. (M.

Kuruluşundan üç yıl sonra bu okula "Müdür" olarak atanan Ahmet Cevdet Efendi, (Ünlü tarihçi Cevdet Paşa, Mecelleyi hazırlayan komisyonun başkanı) okulun ilk Nizamnamesini hazırlamıştır. (Bu Nizamname, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinden sayın Prof. Dr. Yahya Akyüz tarafından arşivlerden bulunarak, 1990 yılında Millî Eğitim dergisinin 95. sayısında yayımlanmıştır.)

Bu belgeden, okulun ilk kuruluşuna dair değerli bilgiler ediniyoruz:

Daülmualimîn Nizamnamesinin Bazı Hükümleri:

Bu belgeye göre:

1. Okulun asıl öğrenci sayısı 20 kişi olacaktır. Fakat, buraya "mülâzım" sıfatıyla, başkaları da kaydolabilecektir. Bunlar, yedek öğrenci durumundadır. Bu düşünce, bir bakıma, pedagojik fikirlerin halka yayılmasını sağlama anlamına gelir.

2. Öğrenciler, o zamana göre, Arapçayı iyi anlayıp güzel anlatabilecek bir durumda olacak ve Farça ve Riyaziyat öğrenmeye de istidatlı olacaklardır. Bu da öğrencilerde, "yeterli bir zihin düzeyi'nin arandığını gösterir.

3. Yine bu belgede, öğrencilerin, "iyi huylu" olmaları da istenmektedir. Bu da öğrencinin "kişilik" yönüdür.

4. Okulun öğrenim süresi, 3 yıldır. Yılda 10 ay süre ile haftada 5 gün öğretim yapılırdı.

3. Okutulan dersler şunlardır:

a. Usul-i ifade ve Talim: Bu, bir "pedagojik formasyon", yani "öğretmen meslek dersi"dir. Burada, "usul-i ifade", öğretim yöntemleri; "talim" de "eğitim" karşılığıdır. Bu belge arşivden bulununcaya kadar, bu dersin öğretmen okullarında ilk zamanlarda okutulmadığı sanılıyordu. Osmanlı salnamelerinin kaydettiğine göre, bu ders, ilk kez, Mülkiye'de etnoğrafya öğretmeni bulunan Aristokli Efendi tarafından 1878'de Rüşti Darülmualimin'de okutulmuştur. (M. Cevdet, s. 190).

Diğer dersler de şunlardır:

b. Farsça,

c. Aritmetik, Geometri (Hesap, hendese),

d. Alan ölçümü (Mesaha),

e. Astronomi (Heyet),

f. Coğrafya.

Bu derslerin nitelikleri incelenirse, hepsinin de hayata yönelik, müsbet bilim dersleri

olduğu görülür. Buradan, bu ilk programda, laik bir eğitim anlayışını yer aldığı anlaşılmaktadır.

Bu Nizamnameyi hazırlayan Ahmet Cevdet Efendi, bunu, Meclis-i Maarif-i Umumiye'ye sunarken gerekçe niteliğinde yazdığı yazıda, öğretmen okulunu, "Rüştiyelerin ruhu" olarak nitelemiştir. Buradan, bu belgede, "iyi okul istiyorsak, iyi öğretmen okulu kuralım" mesajı veriliyor.

Yine bu belgede, Ahmet Cevdet, öğrencilerin, medreseden kalan bir alışkanlıkla, yılın yarısında, halkın para toplamak için cerre çıkmalarını doğru bulmuyor. Onların, öğretmenliğe "onurlu" olarak hazırlanmaları gerektiğini söylüyor. Bu nedenle, öğrencilere, aylık bir miktar maaş bağlanmasını uygun buluyor. Bu, bugünkü "burs" anlayışına uygun bir davranıştır. (Akyüz, s. 6-7)

1861 yılında öğretmenliğin bir "meslek" olduğuna, bu mesleğin öğrenimini yapmayan bir kimsenin, öğrenemeyebileceğine ilişkin bir olay olmuştur: (Bu olay, yine sayın Prof. Dr. Yahya Akyüz'ün arşivinde bulunduğu yeni bir belgeden anlaşılmaktadır. Bu belge, bu ay (Mart 1998) çıkacak olan Millî Eğitim dergisinde yayımlanacaktır.) (Sayı: 13)

1861 yılında Maarif-i Umumiye Nezareti okullara dışardan birkaç kişiyi öğretmen olarak atamıştır. Bunu öğrenen öğretmen okulu öğrencileri, Nezareti de aşarak, Sadaret'e bir dilekçe ile şikâyette bulunmuşlardır. Bu dilekçede, Darülmualimîn Nizamnamesi'ne aykırı olan bu işleme engel olunması istenmiştir. Sadrazam da düşünüp taşındıktan sonra, "zaruretler karşısında böyle bir şeyin geçici olarak yapılabilmesine" dair padişahın onay almıştır. Daha sonra, bu husus, 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesine bir hüküm olarak girmiştir.

Böylece, öğretmenlik, tarihimizde belki ilk kez kendine özgü bir meslek olarak tanınmış ve resmî belgelere de geçmiştir. Bunda, öğretmenin ulaştığı bilinç düzeyi etkili olmuştur. Fakat, uygulamada bu sorun hâlâ devam etmektedir.

Bunların hemen hepsi, öğretmen yetiştirme tarihimiz içinde uygulanan önemli hususlardır. Bu durumun, İkinci Meşrutiyet dönemine kadar, az çok bu biçimde devam ettiğini sanıyoruz.

Okulların Çoğalmaya Başlaması:

Darülmualimîn'in açılmasından iki yıl sonra, Mekâtib-i Umumiye Nazırı Kemal

Efendi, yeni okullar hakkında incelemelerde bulunmak üzere Avrupaya gönderilmiştir. Dönüşünde okullara yeni şekiller verilmiştir. Nizamnamenin hazırlanması da bundan sonradır. Bundan, Rüştiyeler gibi, Darülmualimîn'in de Avrupadaki örneklerine uygun bir biçimde kurulmak istendiği anlaşılıyor.

Yine Kemal Efendi, 1851'de "Encümen-i Daniş" adlı bir kuruluş kurdu. Bu kuruluşa, Rüştiyeler için, Avrupadaki örneklerine benzer şekilde ders kitapları yazdırdı. Rüştiyeler için ilk "Fen Bilgisi" kitabını Hayrullah Efendi (Abdülhakhamid'in babası) Türkçeye çevirdi. Bu kitap, Darülmualiminde okutulan ilk fen kitabıdır. Hayrullah Efendi, 1855'de Kemal Efendi'nin yerine, Mekâtib-i Umumiye Nazırı olmuştur.

Bugünkü anlamda bir Millî Eğitim Bakanlığı'nın, yani Maarif-i Umumiye Nazırlığı'nın kurulması 1857'dedir. İlk Nazırlığa, Abdürrahman Sami Paşa getirilmiştir. (Hamdullah Suphi Tanrıöver'in dedesi) Görevi ile ilgili yasa değeriindeki belgede, o zaman, okulların üç dereceye ayrıldığı görülmektedir:

1. İlkokullar (Sıbyan Mektepleri),
2. Orta dereceli okullar (Rüştiye Mektepleri)
3. Çeşitli fenlere ait okullar (Harbiye, Tıbbiye, Bahiye Mektepleri).

İlk "İlköğretmen Okulu" nun (Darülmualim-i İptidai'nin) Açılması:

İleriki yıllarda ilkokulların sayısı çoğalmaya ve yenileştirmeye başlanınca, 1868 yılında, bir "İlköğretmen okulu" (darülmualimîn-i iptidai) açıldı. Bu okulun müdürlüğüne de, o sırada yeni yöntemlere göre alfabe kitabı yazmış bulunan Cevdet Efendi getirildi. Onun bu göreve getirilmesi anlamlıdır. Bu, öğretmen okulunu, yeni yöntemlerle, yeni pedagojik düşüncelerle kurma düşüncesinin bir göstergesidir. Öğretmen okulları, daha sonraki yıllarda da, hep yeni yöntemlere sahip çıkmış ve bu yöntemlerin ülkeye yayılmasını sağlamıştır.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde Öğretmen Okulları:

1869 yılında Maarif Nazırı Saffet Paşa'nın zamanında, bir genel eğitim yasası olan "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" yayımlanmıştır. Bu belgede, eğitim sistemi yeniden düzenlenmiştir. Darülmualimîn-i Rüşî, üç yıllık bir yüksek öğretim kurumu haline getiril-

miştir. Öğretmen yetiştirme bakımından bu Nizamnamesin özelliği, İstanbul'da bir Büyük Öğretmen Okulu'nun kurulmasıdır. Rüştiye "İdariye'ye Sultaniye'ye öğretmen yetiştirecek şekilde kurulacak olan bu kurum, birbirine uygulama okulu görevi görecek. İlköğretmen okulu da ayrıca görevine devam edecekti. Bu ülkü, o zaman gerçekleşmemiştir. (Ayas, s. 381) Daha sonra buna yakın durumlar olmuştur. Bu düşünce, en son, 1891'de Maarif Nazırı Münif Paşa zamanında gerçekleşmiştir. 1891'de yeni açılan Yüksek Öğretmen Okulu içinde ilk, orta ve lise derecesinde öğretmen yetiştirilmiş ve bu, İkinci Meşrutiyet'in başına kadar 2-3 yıllık sürelerle devam etmiştir.

Yine Maarif Nazırı Saffet Paşa zamanında, İstanbul'da bir Kız Öğretmen Okulu (Darülmualimat) açılmıştır. Bu okul, İkinci Meşrutiyet'e kadar kız öğrencilerinin girebildiği tek yüksek okul olmuştur. Zamanındaki kadın aydınların birçoğu bu okuldan yetişmiştir.

İkinci Meşrutiyet Dönemine Kadar Öğretmen Okullarındaki Pedagojik Hareketler:

1881'de İlköğretmen okulu yeni bir şekil aldı. Adı "Darülameliyat" oldu. Bu, uygulamaya daha çok yer veren ve "hizmet içi eğitim" de yapan bir öğretmen okulu anlamına geliyordu. Burada, 'hizmet içi eğitim' ile, mevcut öğretmenler, "usul-i cedit" adı verilen yeni yöntemlere alıştırılıyordu. Bu da öğretmen okullarının, mevcut olumsuz koşullara karşın, yenilikleri ne kadar yakından izlediğinin ve bunları yaygınlaştırmak için, ne kadar çaba harcadığının yeni bir kanatıdır. Bunda da, ders alınacak yönler vardır.

Bu okulun kendi öğrencileri de, ders ve uygulamalarında yeni yöntemlere önem veriyorlardı. Burada "yeni yöntem" denen şey, özellikle ilk okuma ve yazma öğretimine getirilen yenilikler idi. Ayrıntılarına girmeyelim. Harflerin adı söylenerek heceletme yerine, "hece-sözcük ve ses yöntemi" diyebileceğimiz bir yönteme geçiliyordu. Ayrıca, sıra, kara tahta ve divit adı verilen bir tür hokka ve mürekkep kalemi kullanmak da buna dahildi.

Artık, yeni pedagojik kitaplar da yayımlanmaya başlamıştı. Selim Sabit Efendi'nin kaleme aldığı ve 1874'te yayımlanan "Rehnüma-i Muallimin" (öğretmenler Kılavuzu) adlı kısa ve özlü kitabının, o dönemde, öğretmenlere kılavuzluk ettiği kuşkusuzdur. Onur anlatımına göre, "usul-i cedit" (yeni yöntemler).

ilkokulda okutulan bütün derslerin özel öğretim yöntemlerini, sınıf ve şube oluşturulmasını, ders çizelgelerinin yapılmasını, ilk okuma ve yazma öğretimine "anlamı" olan hece-sözcüklerden başlanmasını içermektedir. Bu kitabında, eski yöntemlerin zıddına olarak, "anlamı bilinmeyen sözcüklerin çocuklara öğretilmeyeceği" hakkında saptamaları ilginçtir (s. 17). Bunun gibi, ilk okuma ve yazma öğretiminde "heceleme"nin karşısındadır. Bugün bile, bu anlayışa ulaşamadığımız çevrelerin bulunduğunu gördükçe, 100-125 yıl önce, öğretmen okullarımıza egemen olan pedagojik düşüncelerin değeri daha iyi anlaşılır. Bugün de öğretmenlerimiz, böyle kılavuz kitaplara gereksinim duymaktadırlar.

Daha sonraları 2. Meşrutiyet dönemindeki ünlü Maarif Nazırı Emrullah Efendi'nin 1886'da yayımladığı iki fasıküllük "Mecelle-i Muallimîn", Ankara Maarif Müdürü Musa Kâzım Bey'in iki ciltlik "Rehberi Tedris ve Terbiye"si, Şair Rıza Tefvik'in ilk eşi Ayşe Sıdika Hanım'ın "Usul-i Tedris ve Terbiye Dersleri" ve Süleyman Paşazade Sami Bey'in "ilm-i Terbiye-i Etrfal" (Çocuk Eğitimi Bilimi), yani "Pedagoji" kitabı, daha çok eğitim ve öğretimin tekniği üzerinde duran birer ders kitabı olmuş ve öğretmen okullarında okutulmuştur. Bu durum, 1908 de İkinci Meşrutiyete kadar böylece sürmüştür.

İkinci Meşrutiyet Döneminde Öğretmen Okulları:

Mustafa Sâti Bey, program ve öğretmenlerde istediği değişikliği yapmak koşulu ile müdürlüğü kabul etmişti. 1909 Nisanında görev başlayan Sâti Bey, önce, birkaçı dışında, bütün öğretmenleri değiştirdi. Okulun programını yeniden düzenledi. Okulda bir uygulama okulu açtı. Bu okula İhsan Sungu'yu öğretmen olarak aldı. Eğitim ve öğretimde yeni teknolojiler kullandı. İlk kez projeksiyon makinesi ile ders yaptı. Öğretimi, doğanın içinde yapmaya özen gösterdi. Nesnenin tasarımı, yani sözü yerine, kendisi üzerinde öğretim yaptı. Anlatma yöntemi yerine, "Buldurucu" (tekşifi) yöntemi kullandı. Resim-elîşi ve müzik derslerini programa koydu. Çocuk edebiyatına önem verdi. Tefvik Fikret, Ali Ulvi ve İbrahim Alaeddin'e çocuk şiirleri yazdırdı. Kendisi de okulun yeni programına göre "Fenn-i Terbiye" "Pedagoji" kitabı yazdı. Bu kitabında bugün "meslek dersleri", yani "pedagojik formasyon" dediğimiz hemen bütün dersler vardı. Eğitim bilimleriyle ilgili genel bir girişten sonra, çocuğun bedensel,

düşünsel ve ahlaksal eğitimi üzerinde duruluyor; öğretim yöntemlerine, eğitim yöntemlerine ve okul yönetimine önem veriliyor. Okulda Bakanlık adına, "Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası"nı çıkarmıştır. Sâti Bey ile artık bizde de yeni bir "çocuk" anlayışı oluşmuştur. Çocuk, artık büyüklerin bir küçültülmüşü değil, kendine özgü nitelikleri olan bir varlıktır. Sâti Bey, kongreler düzenleyerek hizmet içi eğitime de önem vermiştir.

Yine Sâti Bey ile, okulun toplumsal gelişimdeki rolü, ön plana geçmeye başlamış ve öğretmen adaylarına, "topluma hizmet ruhu" aşılanmıştır. Bu düşünce, daha sonra, bu okulun öğretmenliğinde de bulunmuş olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından, daha çok işlenmiş ve 1915'te çıkan "İzmir Konferansları" adlı kitabında "Toplumsal Gelişimde Okullar" sorunu ilk konferansın konusu olmuştur. İkinci Meşrutiyet döneminde ayrıca, Kâzım Nami Duru, Muallim Cevdet, Selim Sırrı Tarcan, Mustafa Şekip Tunç, Sadrettin Celâl Antel, Nafi Atuf Kansu vb. gibi öğretmenler, öğretmen okullarında öğretmenlik yaparak, her biri, kendi alanında, yeni bir hareketin öncüsü olmuştur.

Bu zamanda, öğretmen okulları 3'er yıllık idi. 1915 yılında yayımlanan Dürülmualimîn ve Darülmualimat Nizamnamesine göre, ilkökul öğretmeni yetiştiren öğretmen okulu 4, kız öğretmen okulu kısmı da 5 yıl oldu. Bu sırada, kız öğretmen okulu kısmında bir de "Ana Muallim Mektebi" açılmıştır. Fakat, 3 yıl sonra da okul kapatılmıştır.

1913 yılında çıkan "Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu" ile, kız ve erkek öğretmen okulu açma yetkisi, il özel idarelerine verilmiştir. Durumu elverişli olan her il, birer öğretmen okulu açtı. Her il, kendi öğretmenini kendi yetiştirme yoluna gitti. Fakat, öğretmen bulunamaması ve alt yapı yetersizliği yüzünden, bunda başarılı olunamadı. İkinci Meşrutiyet döneminde, Rüştüye ve İlkokul mezunları, öğretmen olarak atanmaya başlandı.

Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirme:

1923 yılı bütçesinde bütün kız ve erkek öğretmen okulları ile orta dereceli okulların bütün masrafları, Bakanlık bütçesine alındı. Böylece, bu büyük sorun, bir ölçüde, çözümlenmiş bulunuyordu. (Ayas, s. 404) Cumhuriyetin ilk ders yılı olan 1923-1924'te, yurtda 20 öğretmen okulu vardı. Bunun 7'si kız, 13'ü erkek öğretmen okulu idi. (Ayas, s. 405)

1923'te öğretmen okulları, Devlet bütçesine alınmış bulunmakla birlikte, onların mezunları, il bütçelerinden maaş alıyorlardı. Öğretmen gereksinimini karşılamak için değişik öğrenim görmüş olanlardan, kurslarla öğretmen yetiştirilmeye çalışıldı. Bu da yeterli olamayınca, 1926'da Bakan Mustafa Necati, 819 ve 843 sayılı yasaları çıkarttı. Bu yasalarla, yapılacak 10 bölge okulunun harcamalarını karşılamak için, her il, bütçesinin %10'unu Bakanlık emrine vermiştir. Bu okulların mezunları, her il'e, verdikleri para oranında dağıtılacaklardı. Bu da uygulanamamıştır. Bunun üzerine, orta okul mezunlarına, iki yıllık "Pedagoji Sınıfları" açılmaya başlanmıştır. (Ayas, s. 407) Bu tür okullar da birkaç ilde açıldı. Fakat, çok sürmeden, bunlar da kapatıldı.

1924 yılında öğretmen okulları programı yeniden düzenlendi. Öğrenimleri ve ders uygulamaları yer aldı. Uygulamalara büyük yer verildi. Öğretim Yöntemleri ve Uygulamalarına, haftada 9 saatlik bir zaman ayrıldı. Bu yıllarda İhsan Sungu, Mehmet Emin Erişilgil, İbrahim Alâeddin, Ali Haydar Taner, Hıfzırahman Raşit Öymen, Rüştü Uzel, Şevket Dağ vb. öğretmenlik yapmışlardır.

Bakan Mustafa Necati, 1926 yılı sonlarında Avrupa'ya iki aylık bir gezi yapmıştır. Bu gezide, özellikle, Avrupa'daki "meslek okulları"nı incelemiştir. Dönüşte 3 Şubat 1927 tarihinde İstanbul'da gazetecilere verdiği bir demeçte, oradaki meslek okullarının az para ile kurulmuş bulunduğunu, bu tür okulların, ülkenin gereksinimlerini karşılayabileceğini söylüyordu. O, bu konuşmasında, 1923 yılında yayımlanan, Atatürk'ün eğitimle ilgili düşüncelerini kapsayan ve bir genel eğitim programı olan "Misak-ı Maarif" teki şu düşünceleri dile getirmiştir:

"Millî eğitim siyasamızda, öğretim, halka etkili olmalıdır. Bunun için Millî Eğitim Bakanlığı, yaşama atılmış olan geçlere, girdikleri meslekte başarılı olabilmeleri ve yurttaşlık ödevlerini yapabilmeleri için yardım etmelidir." (İnan, s. 119) Bu sözler, İkinci Meşrutiyet'in başından beri savunulan düşüncelerin, Cumhuriyet döneminde, öğretmene verilen ödev ve sorumlulukların bir başka şekilde anlatımı olmuştur. Bu düşünce, Bakanlık yeni tipte bir öğretmen yetiştirmeye götürmüştür. Bu bakımdan Almanya'daki H. Lietz'in açtığı "yeni okul" olan "Kır Eğitim Yurtları"nın Bakan Mustafa Necati'ye esin kaynağı olduğu düşünülebilir.

(Akyüz, Hüseyin, s. 124)

Cumhuriyetin bu ilk yıllarında "Eğitimde iş" ya da "etkinlik" ilkesi ile "topluma yararlı olmak" ilkesinin, bir öğretmen okulu modelinde birleşmeleri, yeni bir öğretmen tipini ortaya çıkarmıştır. Aslında 1924'te Amerikalı eğitimci John Dewey'nin Millî Eğitim Bakanlığı'na sunduğu "Türkiye Maarifi Hakkında Rapor"da da bunun ipuçları vardı. (Dewey, s. 19)

Bu düşüncelerle, "köy öğretmen okulları" açılması kararlaştırılmıştır. Bunun için önce, 1927-1928 öğretim yılında, yukarıdaki modele uygun olarak, Denizli'deki öğretmen okulu, "köy öğretmen okulu"na dönüştürülmüştür. Kayseri'nin Zincidere köyünde de, aynı nitelikte, bir "köy öğretmen okulu" açılmıştır. İlkokul üzerine üç yıllık olan bu okullarla da, öğretmen yetiştirme, özellikle köy okullarına öğretme yetiştirme sorunu, bir türlü çözüleliyordu. Bu okulun mezunlarına, mesleğe teşvik için, okulun yanında bir mesken verilecek ve bahçe yapılacak bir yer sağlanacaktı. Öğretmen okulunda da bir uygulama okulu bulunacak ve burası, köy okulları için de bir örnek oluşturacaktı. Yine okulda, öğretmen adaylarını, köy yaşamına hazırlayacak bir işlik ve sebze bahçesi bulunacaktı. Fakat, bu düşünceler, bir türlü gerçekleştirilemedi ve Kayseri'deki 1932'de, Denizli'deki de 1933'te kapatıldı. (Ayas, 440)

Bu arada Bakan Mustafa Necati vefat etmiş, yerine başka bakanlar atanmış ve öğretmen yetiştirme sorunu bir türlü çözümlenememiştir.

1932-33 öğretim yılında da ilköğretmen okulları, ilkokul üzerine 6 yıla çıkarılmıştır. Bunun ilk 3 yılı ilk dönem, son 3 yılı da meslekî dönem olmuştur. Böylece artık, öğretmen okulları, meslek dersleri dışında, liseyi andırır bir hale getirilmiştir. Bundan sonra, orta okulu bitirenlerden en uygun olanları, öğretmen okuluna öğrenci olarak alınmış ise de, yine de nicelik ve nitelik yönünden bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar birkaç maddede toplanabilir:

Öğretmen Yetiştirmede Bazı Sorunlar

1. Yetişen öğretmenler, kent ve kasabalar için bile yeterli değildi.
2. Öğretmen okullarında yeter miktarda öğretmen yetiştirilmiş olsa bile, alt yapı ve parasızlık yüzünden, iller, bu öğretmenleri atayamıyorlardı.
3. Mevcut öğretmenlerin maaşını bile ödeyemeyen il özel idareleri, öğretmenlere borç-

lanıyor; öğretmenler, birikmiş paralarını alamıyorlardı.

4. En önemlisi de, yetişen öğretmen, köylü çocuğu olsa bile, pek azı dışında, köylere pek gitmek istemiyorlardı. Bu, ancak, okulda öğretmen adayına verilen idealle sağlanabiliyordu.

5. Bunlardan başka, yetişen öğretmenler, köyün gereksinimlerine ya da köy koşullarına göre hazırlanmış değillerdi.

Bu durumlar, o zaman iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisini ve hükümet üyelerini çok düşündürüyordu. Parti kongrelerinde bunlarla ilgili tartışmalar yapılıyordu.

Bakan Dr. Reşit Galip'in Girişimleri:

Nihayet, İkinci Meşrutiyet döneminden beri "köycü" olarak tanınan Dr. Reşit Galip, Millî Eğitim Bakanlığı'na atandıktan sonra, 1933 yılında, "Köy İşleri Komisyonu" adlı bir kurulu topladı. Bu komisyonda, TBMM temsilcisi olarak siyasiler, Bakanlık temsilcisi olarak eğitimciler, tarımcılar, ekonomistler ve Halkevi temsilcileri vardı. Bakan Dr. Reşit Galip'in başkanlığında toplanan bu komisyon, öğretmen yetiştirme sorununu yeniden incelemiş ve yetiştirilmesi gereken öğretmenin niteliklerini - o güne kadarki görüş ve uygulamalardan da yararlanarak şöyle belirlemiştir:

1. Köyün inanışlarına etkili olmak özelliği,
2. Köyün toplumsal yaşamında etkili olmak özelliği,
3. Köyün maddi, ya da ekononmik yaşamında etkili olmak özelliği,
4. Aydın olmak ve öğretmenlik mesleğinin bütün yeteneklerine sahip bulmak özelliği. (Tonguç, 1947, s. 419)

Bu konuda, o sırada yapılan yayınlarda, bunlar, hep tekrarlanıyor ve öğretimin "iş ilkesi"ne dayanacağı, eğitimde "kendi kendine yönetim"e önem verileceği ve hatta öğretmen yetiştirecek bu okula, "toplumsal önderlik" gibi bir dersin de konacağı gibi düşünceler ileri sürülüyordu. (Engin; **Ülkü**, dergisi, Yıl: 1933, s. 422-423)

Bu sorun, o zaman basında bir süre tartışılmıştır. Özellikle, "Kadro" ve "Ülkü" dergilerinde epey yaygın yapılmıştır. Bu arada, Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmenlerinden Dr. Halil Fikret Kanad da, 24-27 Mart 1935 tarihli Kurun

(Vakit) gazetesinde "Yarının Muallimleri Nasıl Yetiştirilmelidir?" başlıklı bir dizi yazı yayımlanmıştır. O da, bu yazı dizisinde, Cumhuriyet ve İnkılâp Türkiyeesi için, gerekli olan ve benzer temaları işleyen önerilerde bulunuyordu.

Saffet Arıkan'ın Millî Eğitim Bakanlığına Getirilişe ve Yeni Formül:

1935 yılının Haziran ayında Saffet Arıkan Millî Eğitim Bakanlığı'na getirildi. Aynı yıl, Ağustos ayında da, İsmail Hakkı Tonguç, İlköğretim Genel Müdürlüğüne atandı. Öğretmen, özellikle köye göre öğretmen yetiştirme sorunu üzerine, yeni bir arayışa geçildi. Yukardaki ilkelere göre yetiştirilecek ve "köyde öğretmeni kalıcı kılacak" bir yöntem arandı. Bakanlığın İlköğretim Dairesi hazırladığı bir raporu Bakan Saffet Arıkan'a sundu. Bu raporun daha önceki düşünce ve uygulamalardan farkı, öğretmen adayının "köy gibi 'geniş bir alandan' alınması ve fazla paraya gerek duyulmayarak, 'kendi kendine yetecek üretici bir eğitim' ile yetiştirilmesi" idi. (Kültür (Millî Eğitim) Bakanlığı Dergisi, Yıl: 1937, Sayı: 20-1, s. 10)

Bu görüşün, o zamanki siyasal ve eğitim otoriteleri tarafından kabul edilmesi üzerine, önce 1936 yılında "Eğitim Kursları", sonra da 1937 yılında yeniden "Köy Öğretmen Okulları" açılmaya başlandı. Bu okullara ilkin Almanya'daki "Kır Eğitim Yurtları" nı çağırırır şekilde, "Köy Eğitim Yurdu" denmiştir. (Tonguç, 1938, s. 200) Köy Öğretmen Okullarının sayısı 1940'a kadar 4'e çıkarıldı. Alınan olumlu sonuçlar üzerine, Hasan-Âli Yücel'in bakanlığı döneminde 17 Nisan 1940 tarihinde "Köy Enstitüleri Kanunu" çıkarıldı. Bu sırada, mevcut köy öğretmen okulları da "Köy Enstitüsü"ne dönüştürüldü ve böylece (5-6 yıl içerisinde sayıları 20'ye yükseltildi. 1947 yılında da 21 oldu. Köy Enstitüleri, yasasına göre, yine eski düşüncelerden farklı olarak- sadece öğretmen yetiştirmek için değil, köye yararlı sağlık memuru, ebe ve tarımcı yetiştirmek... gibi diğer hizmet erbabı yetiştirmeyi de öngörüyordu. Böylece, Köy Enstitüleriyle, okulun toplumsal işlevi, kırsal çevrelere yönelmiş bulunuyordu.

Bu yolla, kısa sürede, köy koşullarına uygun olarak ve aynı zamanda, iş ya da etkinlik gibi çağdaş eğitim ilkeleri doğrultusunda, köyün kalkınmasına yönelik bir eğitim sistemi kurulmuştur. Köylerdeki öğretmen sayısı, 3 yıllık eski köy okulları hariç, 1937-1938 öğretim yılında 7 938 iken 1950-1951'de 20 540'a

yükselerek, 13 yıl içinde, iki kattan daha fazla bir artış göstermiştir. (İstatistik Genel Müdürlüğü, Millî Eğitim Hareketleri, 1967, s. 12)

1950'den Sonraki Durum:

1950 yılında iktidarın değişmesinden sonra; 1954 yılında, köy enstitüleriyle ilköğretmen okulları, bir yasa ile birleştirilmiştir. Bu kurumlar, ilköğretmen okulu olarak görevlerine devam ettiriler. Yasa çıkmadan önce, her iki okulun programları birleştirilmiştir. Bu suretle, eğitimde, üretime yönelik bir uygulamadan vazgeçilmiştir. (Daha önce 1947 yılında, köy enstitülerinin programlarında da bir değişiklik yapılmıştır.)

1953 yılında toplanan 5. Millî Eğitim Şurasında alınan kararlara göre, öğretmen okullarının programlarında değişiklik yapılmıştır. Bu sırada "öğretmen meslek dersleri"nde de değişiklik olmuştur. Bu Şûra'da hararetli tartışmalar olmuştur. (Binbaşıoğlu, 1995, s. 311-319)

Öğretmen okulu programlarından "Pedagoji" dersi kaldırılmış, yerine "Eğitim Psikolojisi" dersi konmuştur. "Sosyoloji" dersi, "Eğitim Sosyolojisi" haline getirilmiştir. "Özel Öğretim Yöntemleri" dersi de programdan çıkarılmış, bunun yerine, eğitim psikolojisi içine, "İlkokul Derslerinin Psikolojik Temelleri" adlı bir ünite eklenmiştir. "Pedagoji Tarihi" dersi de programdan çıkarılmıştır. Yeni olarak "Teşkilât ve İdare" adlı bir ders konmuştur. "Genel Öğretim Yöntemleri" dersi, "Öğretim Yöntemleri ve Uygulama" haline getirilmiştir. Ayrıca, öğrenci ilgisine ve öğretmen yeteneğine göre serbest çalışmalar yapılabilmesi için de, haftada iki saatlik "Seminer Çalışmaları" konmuştur.

Bu programın özellikle "İlkokul Derslerinin Psikolojik Temelleri" konuları, her yerde, gereği gibi işlenememiştir. "Özel Öğretim Yöntemleri" derslerinin ve "Pedagoji Tarihi" derslerinin bıraktığı boşluk, bugüne kadar devam etmiştir. Bundan sonra, öğretmen okullarında, 1950'den önceki düzey tutturulamamış, öğretmenin kalitesi, gün geçtikçe, daha fazla tartışma konusu olmaya devam etmiştir. 1970'lerden sonra, öğretmen okulu ve eğitim enstitüsü programlarında, bu durum bir parça düzeltilmeye çalışılmışsa da, sorun, bugünlere kadar taşınmıştır.

Cumhuriyet Dönemine Orta Öğretmen Okulları ve Eğitim Enstitüleri:

Cumhuriyet döneminde ilk "Orta Öğretmen Okulu", 1926 yılında açılan Gazi Orta Öğretmen

Okulu'dur. Bu okul, önce Konya'da açılmış ve ertesi yıl Ankara'ya nakletmiştir. İlk açıldığı zaman, Edebiyat bölümü vardı. Ertesi yıl, "Pedagoji Bölümü" açılmıştır. Okulda Pedagoji Bölümünün açılmasıyla, adına "Terbiye Enstitüsü" eklenmiştir. Böylece, okulun daha sonraki adı, "Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü" olmuştur.

Pedagoji bölümünün açılması ile Gazi Eğitim Enstitüsü, Türkiye'de eğitim etkinlikleri ve eğitim sorunlarının görüşülüp tartışıldığı bir kurum haline gelmiştir.

Gazi Eğitim Enstitüsü, Üniversitelere devredilinceye kadar, Bakanlığın aynı zamanda bir danışma organı gibi görev yapmıştır. Okul programları ve yönetmelikleri önce bu okulun öğretim üyeleri tarafından incelenir ve sonra Talim ve Terbiye Kuruluna giderdi. Okulların ders ve yardımcı kitapları ile tavsiye ettiği kitaplar da öyle idi.

Pedagoji Bölümünün ilk başkanı Dr. Halil Fikret Kanad'dır. Daha sonra okulda İsmail Hakkı Baltacıoğlu da müdürlük yapmıştır. Okulun açıldığı ilk yıllarda Faik Sabri Duran, Nurullah Ataç, Tahsin Banguoğlu, Zihni Derin, Dr. Ziya Dalat, Mehmet Saffet, İsmail Hakkı Tonguç, Hasan Ali Yücel, Avni Refik Berkman, Fuat Baymur, Hasip Ahmet Aytuna gibi öğretmenler öğretmenlik yapmışlardır. Daha sonraki yıllarda da H. Hüsnü Cırıtlı, Mithat Enç, Feriha Baymur Vedide Baha Pars, Fuat Gündüzalp, Remzi Öncül, Turhan Oğuzkan, Dr. Ferhan Oğuzkan, Refik Durlu, Dr. Fatma Varış, Dr. Selahattin Ertürk, Dr. Fuat Turgut, Orhan Çaplı, vb. öğretmenler öğretmenlik yapmışlardır.

1952 yılında da Gazi Eğitim Enstitüsü içinde bir de "Özel Eğitim" bölümü açılmıştır. Bu bölümün başkanı Mithat Enç idi. Bu okulda iki yıl mezun verdikten sonra 1955'te kapatılmıştır. Yeni açılan bu bölümde o zaman Amerikalı ve Avusturyalı uzmanlar ders vermiştir. 1950 -1970 arasında "Öğretmen Kitapları" dizisinin seçimini de Gazi Eğitim Enstitüsünün öğretmenleri yapmıştır. Komisyonun başkanı, önce değerli öğretmenlerimiz Fuat Baymur, sonra yine değerli öğretmenimiz H. Hüsnü Cırıtlı idi.

Gazi Eğitim Enstitüsü gittikçe örgütünü geliştirmiş ve 1965 yılında fl bölümlü bir kuruluş haline gelmiştir. Öğrenim süresi de bazı bölümlerinde 2 yıldan 3 yıla yükselmiştir. 1945'ten itibaren benzeri okullar açılmaya başlanmıştır. 1945'te Balıkesir Eğitim Ens-

titüsü, 1948'de İstanbul Eğitim Enstitü ve İzmir Eğitim Enstitüsü, 1958'de de Bursa Eğitim Enstitüsü açılmıştır. Burdan sonra, eğitim enstitülerinin sayısı daha çok artmıştır. 1972-1973 yılında yurttan 15 eğitim enstitüsü vardı. (Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü. 1972-1973 Yıllığı, 1973, s. 170)

1970'ten Sonraki Durum:

1970 yılında sayıları 89'a çıkan bütün öğretmen okulları, 6 yıldan 7 yıla çıkarılmıştır. 1973 yılında 1739 sayılı "Millî Eğitim Temel Kanunu" çıkarıldı. Bu yasa ile, öğretmen yetiştiren kurumların, bir yüksek öğretim kurumu" olması esası getirildi. Bu nedenle, bütün öğretmen okulları iki ve üç yıllık Eğitim Enstitüleri haline geldi. İki yıllıklar ilkökula, üç yıllıklar da orta okula öğretmen yetiştiriyorlardı. Bu sırada, eski üç yıllık Eğitim Enstitüleri de, dört yıllık Yüksek Öğretmen Okulu haline getirilmiştir. Okulların programları yeniden düzenlendi.

Yüksek Öğretmen Okulları:

1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde, Rüstiye ve Sultaniler için, fen ve edebiyat kolları bulunan, büyük bir öğretmen okulunun açılması öngörülmüştü. 1874'te İdadiler açılmaya başlandıktan sonra, ilk kez bu nitelikte bir okul 1877'de açılmıştır. Fakat, çok sürmedi; üç yıl sonra kapatıldı. Daha sonra böyle bir okul, 1891 yılında Yüksek Öğretmen Okulu (Darülmualimin-i Âli) olarak açılmıştır. İlk, orta ve yüksek kısmı bulunan bu okul, iki ve üç yıllık idi. Bu durum, zaman içinde değişikliklere uğrayarak, 1908'e kadar sürmüştür. 1908'da Sâti Bey zamanında da bu durum, bir süre daha devam etmiş, sonra birbirinden ayrılmıştır. Bu arada, Rüstiye kapatıldığı için, Orta kısmı da kapatılmıştır. 1914'ten Yüksek Öğretmen Okulunun bütün dersleri üniversitede görülmeye başlamıştır. Bunlar için, öğretmen okulu, birer pansiyon durumunda kaldı. Bu durum, Cumhuriyet döneminin başına kadar sürmüştür. Öğrenim süresi üç yıl idi.

1924 yılında, Yüksek öğretmen okulu, dört yıllık olarak yeniden açılmıştır. 1940'lı yıllarda bir süre kapatılmış, sonra yeniden açılmıştır. 1959 yılından itibaren de ilköğretmen okullarının en başarılı öğrencileri seçilerek Ankara'da bir "Yüksek Öğretmen Okulu" açılmıştır. Daha sonra İzmir'de de bir okul açılmıştır.

1937 yılında İstanbul Üniversitesi içinde de bir "Pedagoji Enstitüsü" kurulmuştur. Bu enstitüde, Prof. Dr. W. Peters, Prof. Sadrettin Antel, Prof. Şekip Tunç, Doç. Dr. Mümtaz

Turhan, Doç. Dr. Sabri Esat Siyavuşgil, Asistan Dr. Refia Şemin görev aldılar. Yüksek öğretmen okulunun meslek dersleri, 1952 yılına kadar, bu elemanlar tarafından okutuldu.

1940 yılından itibaren de Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde de bir "Pedagoji Kürsüsü" ihdas edildi. İlk öğretim üyesi Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu idi. Sonraları, burada profesör Dr. Bedi Ziya Egemen daha sonraları da Prof. Dr. Kemal Aytac görev yaptılar. Hıfzırrahman Raşit Öymen ve H. Hüsnü Cırıtlı da burada ek görevle çalıştılar.

1914 yılında İstanbul'da bir İnas Darülfünunu (Kız Üniversitesi) açıldı. Bu, liselelere öğretmen yetiştiren bir "Kız Yüksek Öğretmen Okulu" durumuna idi. Bu okul, başlangıçta Kız Öğretmen Okulu içinde açıldı. 1920 yılında İstanbul Darülfünunu'na bağlandı. Kısa bir süre sonra da, bir boykot sonucu, üniversitede kız ve erkek öğrenciler, birlikte ders görmeye başladılar. Böylece, bu okul, kendiliğinden kapanmış oldu. (Unat, s. 36).

Köy Enstitüleri mezun vermeye başladık-tan sonra 1942 yılında da, buranın mezunlarını alan bir "Yüksek Köy Enstitüsü" açılmıştır. Köy Enstitülerine ve bölge köy okullarına öğretmen ve denetici yetiştirmek amacını güdüyordu. Bu okul da 1947 yılında 3 ders yılı mezun verdikten sonra kapandı.

1959 - 1960 öğretim yılında da, öğretmen yetiştiren bir okul olarak, "Yüksek İslam Enstitüleri" açılmaya başlanmıştır. Öğenim süreleri dört yıl idi. Bunlar, İmam Hatip Okullarına öğretmen yetiştirmek amacıyla açılmışlardır. Bunların sayıları, 1970'de 5'e çıkmıştır. Öğretmen yetiştirmiş olmalarına karşın, bu okullarda, "öğretmen meslek dersleri" okutulmamıştır. (Duman, s. 326 - 327)

Meslekî ve Teknik Öğretmen Okulları:

Meslekî ve teknik okulların öğretmen gereksinimi, Cumhuriyetten önce, alınan özel önlemlerle karşılanmıştır. Askerî okullar, kendi teknik elemanları için, özel sınıflar açmıştır. İkinci Meşrutiyet döneminde, yeni açılan "çok amaçlı okullar" için öğretmen yetiştirmek amacıyla, "Yüksek Öğretmen Okulu" içinde tarım, ticaret ve sanayi okulları mezunlarını alan birer şube açılması düşünülmüş ve hatta bu, 1913 Nizamnamesinde de hükme bağlanmıştır. Yine Yüksek Öğretmen Okulu içinde, bir beden eğitimi şubesi açılarak beden eğitimi öğretmeni yetiştirilmesi düşünülmüştür. Fakat, Birinci

Cihan Savaşı nedeniyle, bu şubeler açılmamıştır. Yalnız, bu dönemde, dört yıllık öğrenim süresi bulunan "Kız Sanayi Sultanileri" açılmıştır. Bu okullarda, bir öğretmen okulu olmasına karşın, kız okullarına biçki, dikiş ve nakış öğretmeni yetiştirilmiştir. İstanbul'da açılan bu okulların "Malûmat-ı Ahlâkiye ve Pedagoji" öğretmenliğini, mütareke döneminde Dr. Halil Fikret Kanad yapmıştır. Bu durum, Cumhuriyetin ilânına kadar sürmüştür. Bundan sonra, bu alanın boş kaldığı anlaşılıyor. Zaten, fazla kız okulu da yoktu. Kız Sanat ve Erkek Sanat okulları açılmaya başlandıktan sonra, bu okullara öğretmen yetiştirmek de gündeme gelmiştir.

1937-1938 öğretim yılında Ankara'da erkek sanat okullarına öğretmen yetiştirmek üzere, "Erkek Teknik Öğretmen Okulu" oldu. Öğrenim süresi de üç yıldan dört yıla çıkarıldı. Bu okulun adı, 1962'da "Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu", 1970'te de "Yüksek Teknik Öğretmen Okulu" oldu.

Aynı yıllarda kız sanat okullarına öğretmen yetiştirmek üzere de "Kız Meslek Öğretmen Okulu" açıldı. 1947-1948 öğretim yılından itibaren de adı "Kız Teknik Öğretmen Okulu" oldu. Öğrenim süresi de üç yıldan dört yıla çıkarıldı. Daha sonra, bunun da adında, diğerinde olduğu gibi, değişiklikler oldu.

1955 yılında da Kız Teknik Öğretmen Okulu içinde de bir "Ticaret Öğretmen Okulu" açıldı. Öğrenim süresi üç yıl idi. Daha sonraki yıllarda yine aynı okul içinde ve Konya'da birer Kız Sanat Eğitimi Yüksek Okulu açılmıştır.

Bu okulların hepsinde de, %10 gibi az miktarda olsa da, öğretmen meslek dersleri okutulmuştur. Bu okullarda Fikri Gürsel, Hasip Ahmet Aytuna, Remzi Öncül ve Cavit Ünal öğretmenlik yapmıştır.

1962'de de sağlık okullarına öğretmen yetiştirmek üzere, Ankara'da bir de "Gevher Nesibe Sağlık Eğitim Enstitüsü" açılmıştır. Bu okulda da "Öğretmen meslek dersleri" okutuluyordu.

Hizmet İçi Eğitimin Sürekli Hale Getirilmesi:

1959 yılında bakanlık içinde "Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü" kuruldu. Böylece öğretmen yetiştirme işi, bir birim tarafından yürütülmeye başlandı. 1961 yılında da, bu birim içinde, "Öğretmeni İş Dışında Yetiştirme Şubesi" açıldı. Müdürlüğüne öğretmen okullarında müdürlük yapmış olan Halit Cevri

Aslangil getirildi. Böylece, "hizmet içi eğitim", artık Bakanlık içinde sürekli bir hale geldi. Bir birim, birkaç yıl içinde çok çeşitli kurslar düzenledi. 53 meslek kitabı yayımladı. Radyoda "Öğretmenin Sesi" adlı bir dizi konferans verdirdi. Bu yolla, o yıllarda, öğretmenin kalitesini yükseltmeye yönelik birçok etkinliklerde bulundu.

Mektup İle Öğretmen Yetiştirme:

1963 yılında Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü içinde bir "Mektupla Öğretim Şubesi" kuruldu. Lise ve dengi okul mezunlarına mektup ile meslek dersleri verilmeye başlandı. Bunlar, öğretmen okullarının bitirme sınavlarına girerek öğretmen okulu diploması aldılar. Bu yolla da epeyce öğretmen yetiştirildi. 1974 yılında da Bakanlık örgütü içinde "Mektupla Öğretim Merkezi" adlı ayrı bir birim kuruldu. 1975 yılında da adı "Yaygın Eğitim Kurumu" (Yay-Kur) olarak değiştirildi. Bu kurumun Açık Yüksek Öğretim Daire Başkanlığı'na atanan Kenan Okan, eğitim enstitülerini dışardan bitiren öğretmenler için, eğitim enstitüsü programlarına uygun olarak, pek çok ders kitabı yazdırdı. Bu kitaplar bastırılmıştır. Bu yolla da binlerce öğretmen, yüksek öğrenim yapmak olanağına kavuşmuş ve orta dereceli okullarda görev almıştır. Basılan kitapların sayısı 200'den fazla idi.

Öğretmen Yetiştirmede Son Durum ve Öğretmen Yetiştiren Okulların Ünivresitelere Devri:

1977-1980 arasında ülkede meydana gelen anarşik olaylar, etkisini, en çok yüksek öğretimde ve özellikle de öğretmen yetiştiren kurumlarda göstermiştir. Zaman zaman, okullarda, öğrenci devamsızlığı yüzünden "hızlandırmış eğitim" programları uygulanması, Devleti, öğretmen yetiştirmede yeni bir arayışa yöneltmiştir. 1982 yılında çıkan 2547 sayılı "Yüksek Öğretim Kanunu" ile öğretmen yetiştirme sorumluluğu, Millî Eğitim Bakanlığından alınarak -bütün mal ve mülkleriyle birlikte- üniversitelere devredilmiştir. Ankara Üniversitesi'ne bağlı olan Eğitim Fakültesi de "Eğitim Bilimleri Fakültesi" haline getirilmiştir. Bu faküle, daha çok, eğitimde "uzmanlık eğitimi" veren bir kuruluş haline getirilmiştir. Çeşitli bölümlerinde 100'den fazla eğitimle ilgili ders okutulmaktadır.

Böylece, Türkiye'de öğretmen yetiştirilmesinin tarihinde bir dönem kapanmış ve yeni bir dönem açılmıştır. Bundan sonra, üniversite-

ler, Yüksek Öğretim Kurumuna bağlanarak, öğretmen yetiştirme ile ilgili her türlü kararı kendisi vermiş ve uygulamıştır. Fakülelere öğrenci alımında, ders programlarının yapımında, öğretim yöntemlerinin seçimi ve uygulanmasında öğretim elemanlarının atanmasında, ders uygulamalarında ve staj çalışmalarında değişiklikler olmuştur.

Öğretmen yetiştiren kurumların öğretim elemanlarının akademik dereceleri daha çok yükseltilmiş olmasına karşın, yetiştirdiği öğretmenlerin kalitesinin kartışılır hale geldiği, görülmekte ve bu sorunun çözümü için, 10-15 yıldır bir düzene, belki daha fazla toplantı yapılmaktadır. Bu toplantı da bunlardan biridir.

Sonuç:

1. Öğretmen okulları ile ülkeye eğitimde ilk kez laik ve bilimsel bir anlayış girmiştir. Bilimsel nitelikte fen kitapları okutulmaya başlanmıştır. Derslerde çocukların psikolojik özelliklerine önem verilmiştir. Eğitimsel ilkelere göre eğitim ve öğretim yapma düşüncesi, ülkeye, öğretmen okulları ile birlikte girmiştir. Öğretmen okullarına egemen olan eğitimsel tutum ve davranışlar, genelde, bugünlere kadar sürmüştür. Çocuk sevgisi ve hatta çocuğa saygı, öğretmen okulları ve buralarda eğitim görenlerin belirgin özelliği olmuştur.

2. "Ulusal-i İfade ve Talim" adıyla, öğretmen okullarına giren ilk öğretmen meslek dersi, zamanla, bilimlerin ilerlemesiyle ayrılmıştır. Bugün öğretmen okulunun kuruluşundan 150 yıl sonra sayıları atmıştır. Bunların hiç değilse 8-10 kadarı, her öğretmen adayının zorunlu olarak okuyacağı bir ders haline gelmiştir.

3. Öğretmen okullarına alınan öğrencilerin mesleğin özelliklerine uygun olup olmadığı, başlangıçtan beri ciddiyetle ele alınmıştır. Daha sonraki yıllarda da bunun için birtakım ölçütler geliştirilmiştir. Bu durum da, bu okullar üniversitelere devredilinceye kadar sürmüştür.

4. Öğretmenin kalitesinden hemen hemen hiç kuşku duyulmadığı zamanlarda yetişen öğretmenler, öğretmenlik mesleğine, mümkün olduğu kadar, erken yaşlarda girmişler ve bunun için gerekli olan uygulamaları ilgi dersleri kuramsal olarak öğrenirken yapmaya başlamışlardır. Bu durum da, 1982 yılına kadar sürmüştür.

5. Öğretmen yetiştiren okulların öğretim

elemanlarının seçimine her dönemde önem verilmiş; bir öğretmen okuluna öğretmen olarak atanacakların seçimi, daha okul sıralarında iken onu yetiştiren öğretmenlerin kanaatı ile yapılmış ve bu durum, atamayı yapacak olan Bakanlığa bildirilmiştir.

6. Öğretmen yetiştiren yüksek okullara atanacak öğretmen adayları da orta dereceli okullarda en az iki yıl başarı ile çalışmış olanlardan seçilmiş ve bunlar, bir sınavdan sonra, önce asistan olarak alınmış ve sonra, başarı durumuna göre, öğretmenliğe atanmışlardır.

7. Öğretmen yetiştiren okulların öğretim elemanları, kendi ders kitaplarını kendileri yazdıkları gibi, bu eserler yoluyla, çağdaş eğitim ve öğretim ilke ve uygulamalarının yurda yayılmasını da sağlamışlardır.

8. Öğretmen okulları, en az ikinci Meşrutiyet'ten beri, yetişecek öğretmenin meslekî becerilere hakkıyla sahip olması için, okul içinde ya da yanında bir "uygulama okulu" bulundurmıştır. Uygulamalar, başkasının değil, bizzat ilgili ders öğretmenin gözetimi altında yapılmıştır. Yani, sorun, "âdet yerini bulsun" şeklinde ele alınmamıştır.

9. Yine İkinci Meşrutiyet'in başlangıcından beri, öğretmen okullarında öğrencilere, "toplumun gelişmesine ve kalkındırılmasına" yönelik bir ülkü aşılarmaya çalışılmıştır. Yetişen öğretmenler, yurdun en uzak bölgelerinde, bu ülkü uğruna özveriyle çalışmışlardır. Tefvîk Fikret'in "Darülmualimîn Marşın"da bu ülkü açıkça görülür: "Cehlin, gecenin hâdimiyiz, hâdim-i ilmiz." Yani, "Cehlin, cehaletin düşmanıyız; bilimin hizmetindeyiz." Cumhuriyet döneminde de İsmail Hikmet Ertaylan'ın "Öğretmen Okulu Marşı"ndaki "Şanlı yurdum, her bucağın şanlı dolsun; seni yüceltmeye antlar olsun!" dizeleri de aynı amaca yöneliktir.

Ve nihayet, "Köy Enstitüleri" ile, bu ülkü, toplumun çok büyük ve geri kalmış kısmını oluşturan köyün "canlandırılması" ve "kalkındırılması" amacına yönelik bir biçim almıştır. 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanununun 10. maddesi ile, köy öğretmen ve eğitimlerine yeni ödevler verilmiştir.

10. Öğretmen okulları, Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'ün "Milletleri kurtaranlar, ancak ve ancak öğretmenlerdir." "Ey öğretmenler, Cumhuriyet sizden, fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller ister." özdeyişlerine uygun olarak; devrimlerin yerleşmesinde, demokratik

ve laik eğitimin gelişmesinde en büyük etken olmuştur.

11. Son olarak şunları söyleyebiliriz: Öğretmen okulları, özellikle cumhuriyet döneminde, halkçı eğitimin, laik eğitimin, üretici eğitimin, kişilik eğitiminin ve beden eğitiminin en büyük savunucusu ve uygulayıcısı olmuştur.

Öğretmen okulları yoluyla, bu eğitim değerleri, hem Bakanlık örgütüne, hem de bu örgüte bağlı bütün okul ve kuruluşlara taşınmıştır. Çıkarılan program ve yönetmelikler, öğretmen okullarında okutulan ve uygulanan öğretim ilke ve yöntemlerinin yazılı birer belgeleridir.

Öğretmeni iş başında yetiştirme uygulaması da -kısa ve uzun süreli kurslarla- zaman zaman öğretmen okullarında gerçekleştirilmiştir. Tanzimat dönemi dahil, bunu, hemen hemen her dönemde gördük.

Öğretmen okulunun ilk Nizamnamesinde "öğretmen okulu", o zaman yeni okul olan "Rüştiyelerin ruhu" olarak nitelendirilmişti. Bugün de öğretmen yetiştiren kurumlar, "bütün okulların ruhu" olarak nitelendirilmelidir. Nizamnamede "öğretmen adayının onuru"na verilen büyük önem ve değer, bugün de geçerliğini korumaktadır.

Öğretmen okullarımızın tarihi içinde, üzerinde en çok durulan, "öğretim yöntemleri" olmuştur. Bunu, ilk öğretmen okulunun 1868'de açıldığı zaman, buraya yeni yöntemlere göre alfabe kitabı yazmış bulunan Cevdet Efendi'nin atanmasından da anlıyoruz. Yeni yöntemlere karşı ilgi, öğretmen okullarında son günlere kadar devam etmiştir. Bu, o güne kadar yayımlanmış bulunan öğretim yönemi kitaplarından ve okul programlarından anlaşılmaktadır. Hepimizin bildiği gibi 1968 tarihli İlkokul Programı da -uygulamaya dayanılarak- öğretmen yetiştiren okulların öğretmenleri ile ilkokulda çalışan öğretmen ve ilköğretim müfettişlerinin ortak çabaları ile ortaya çıkmıştır.

Görüldüğü üzere, öğretmen okulları, kurulduğu 1848 yılından beri, 150 yıldır, eğitim düşüncelerimizin ve yöntemlerimizin gelişmesinde en büyük etken olmuştur. Buna katkıda bulunan, burada sırası geldikçe adını saydığımız ve sayamadığımız bütün öğretmen ve yöneticilerimizi saygı ile anar, hepinizi saygı ile tekrar selamlarım.